

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDENT**
UKRAÏNIENNE

Число 2 (60). рік видання III. 9 січня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 f.)

На Свят Вечір

на далекій Україні і тут на чужині усім землякам заслав Редакція «Тризубу» найщиріше — „з Різдвам здорові були“!

6.1.1927.

Париж, неділя, 9 січня 1927 року.

Попереднього разу згадували ми про те, що ті складні процеси, які відбуваються на Великій Україні, додають нам в нашій роботі певности й сили.

Звичайно, з добре зрозумілих причин, не подаватимемо ми тут тих звісток, що їх маємо з поневоленого рідного краю, які ще більше зміцнюють наші позиції в боротьбі.

Але досить придивитися уважніше до совітської преси. З її сторінок і через своєрідну езопову мову офіціозів проглядає непокій окупантів. тривога перед тими змінами, що сталися в масі народній, острах перед настроями, що там досягають.

Нагадаємо кілька звісток з останніх чисел большевицьких газет, на яких, певне, уважний читач і сам вже спинявся в хроніці.

Про «зміни, що можуть вплинути і на наслідки виборів», про «ускладнення, що їх намагатиметься утворити нам глитай», який «уже силкується організуватися», про «його підкопи» й потребу «широко організованої одсічі» йому — говорять занепокоєні «Вісти» (ч. 272).

Для них майбутні вибори уявляються «справжнім іспитом», а наслідки його тим непевніші, що де-далі зростає активність безпартійних мас.

«Тепер з усіх боків надходять відомості, — б'є на гвалт сам пан Петровський в тих же «Вістях» (ч. 284), — про зріст активності заможних шарів села, що намагаються зайняти місце не тільки в господарських організаціях, кооперації і приватній торгівлі, а й прокладають собі шлях до влади».

Сила й напруженність цієї загрози лякає й керуючий орган партії, який вимагає від своїх підлеглих, «щоб рівень внутрішньої активності, як усїєї партійної організації, так і особливо партійних органів не відставав від рівня активності безпартійних мас» («Вісти», ч. 272).

«Характерним покажчиком ворожих вчинків заможних елементів, — закінчує Петровський, — є поставлене ними питання про створення селянського союзу, що підтримується с.-рами, петлюрівцями та іншою наволоччю, яка силкується утворити розкіл між селянами та робітництвом» («Вісти», ч. 284).

Отже не тільки зріст активності здорових елементів села стверджують цього разу окупанти.

Активність ця — факт від давнішого часу, одколи пройшов чад большевицької облуди, одколи виявила своє справжнє обличчя со-

вітка негідність та почав тратити силу, над задяканими душами, страх терору.

Активність ця починає шукати собі виходу в організованих формах...

Звідси непокої окупантів перед неминучим, що на них насувається.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБРОЙНОЇ ВОРОТЬБИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ.*)

Минуло вже шість років, як наша героїчна армія, незаосмотрена, виснажена попередньою тяжкою 4-річною боротьбою, змушена була в тяжких боях уступити перед переважаючими силами ворога і перейти за Збруч, де й була інтернована, а пізніше розпорошилася по цілому світі. Тяжкі матеріальні злидні, тяжка боротьба за фізичне існування стали долею нашого вояцтва. А поруч з тим у вояцтві відбувався дуже тяжкий психологічний процес, процес викликаний пережитою тяжкою поразкою, процес, який дуже часто має місце в арміях у подібних обставинах. В останню війну бачили ми подібне явище у французькій та сербській арміях.

Річ в тому, що кожний козак, кожний старшина, що так багато мук перенесли в боротьбі, що так часто наражали своє життя, вважають і глибоко в тому переконані, що вони зробили все, що належало їм зробити, і шукаючи причин нещастя, в першу чергу шукають їх в своєму проводі. Між тим, занадто близькі в часі пережиті події, занадто кожний особисто з ними зв'язаний, занадто сильно виступають різні особисті моменти, щоб можна було б підвестись по-над всім до об'єктивного розгляду пережитої боротьби в цілому, в історичній перспективі, зваживши і узглядивши всі обставини, в яких ця боротьба провадилася. Особисте роздратовання, біль від поразки, особисті жалі домінують над усім і штовхають часом найкращих патріотів до вчинків самих нерозважних, шкідливих для справи національного визволення, так їм дорогої. Слабодухими опанувало зневір'я, яке завело де-кого до большевицької Каноси; у більш стійких, активних почалося шукання нових концепцій, нових вождів, нових рецептів. На цьому тлі повстають домагання до повернення влади, від якої прийшлося зріктися під натиском революції, або такі комічні фігури, як Остриця. Урядові Української Народньої Республіки на чолі з Покійним світлої пам'яті Головним Отаманом прийшлося на собі відчутти всю справедливість слів «vae victis» — горе переможеним. Він став мішен'ю самих огидних нападів, самої бруталної критики, що не

---

* Доклад читаний на зборах Об'єднаної Громади у Франції (Париж) 25 XII 1926 р. Справоздання про дебати містимо в наступному числі.

знала жадних меж. Але уряд, не дивлячися на такі тяжкі обставини моральні, а до того ще й матеріальні, за всяку ціну існував, заховуючи перемство законної влади і традицію нашої державности. Уряд УНР поклався на об'єктивний суд історії і вважав, що ліквідація його поставила би хрест на минулому періоді нашої визвольної боротьби і всю боротьбу поставила би в стан, в якому вона була в 1917 році, себ-то було би перекреслено всі здобутки цього періоду боротьби. А ці здобутки в історії змагань українського народу до незалежности займають почесне місце і являються певним етапом на цьому хресному шляху.

Богдан Хмельницький, розпочинаючи повстання проти поляків, не мав перед собою ясно викристалізованого політичного програму що-до незалежности і лише послідуєчі обставини привели його до цього, причому він був змушений прийняти протекторат московського царя.

Іван Мазепа мав вже цілком викристалізований програм що-до незалежности, але обставини не дали йому змоги цей програм здійснити.

А Симон Петлюра і мав вже ясно викристалізований програм що-до самостійности і здійснив його. Так виглядають в історичній перспективі одвічні стремління українського народу до незалежности, і чи дозволяло національне сумління перекреслювати цей величезний здобуток нашої боротьби, який справедливо кваліфіковано, як «останній вираз суверенної волі українського народу»?

Коли ж взяти на увагу, що уряд УНР був єдиним, якому пощастило на протязі довшого часу провадити боротьбу в надзвичайно тяжких обставинах, видобути необхідні для цього потрібні засоби і скерувати революційну енергію народу в цьому напрямі, то це зобов'язувало його до продовження свого існування, невизнання факту окупації Москвою України і до продовження боротьби, правда, в иншій формі.

Уряд буде щасливий, коли зможе здати звіт суверенному українському народові з своєї праці; уряд, покладаючись на об'єктивний суд історії, буде твердо продовжувати виконувати своє завдання. Виконуючи свою роботу, уряд твердо вірив, що згаданий стан психичної депресії пройде, коли люде через де-який час зможуть більш спокійно, об'єктивно оглянутися назад і обняти своїм духовим зором цілість. Підтримувала цю надію характерна риса нашої армії, що мала місце увесь час боротьби — це глибоко державницькі її настрої.

Коли взяти на увагу молодість нашої державної організації, політично-державну невиробленність нашого суспільства, що під цим поглядом не мало жадного досвіду, до того ще всілякі спроби внесення в армію політичної боротьби, то просто приходиться дивуватися, як наша армія заховалася в цьому хаосі як ціле, яким чином вона лишилася до кінця вірною своєму урядові. А це є фактом, яким ми, військові, і уряд УНР можемо пишатися.

Тут, на еміграції, це питання не може бути для нас, військових, питанням, що так легко розв'язується людьми, які звикли до полі-

тичної спекуляції во ім'я особистих інтересів. Кожний з нас під прапором УНР або сам наражав своє життя, або вів на смерть підлеглих синів України, або має товаришів, що полягли в боротьбі. Для нас це єсть питання сумління, честі, питання поваги до пам'яті полеглих, кров яких нас зобов'язує до продовження діла, за яке вони віддали життя. З другого боку чи виглядала би поважно справа наша, коли би ми так легко міняли би свої прапори? Цей хворобливий процес міг бути тільки часовим, бо сумління вояка, що боровся за велику свою національну ідею, мусіло його скерувати на належний шлях.

Минули зараз часи ландскнехтів, що продавали своє життя, свою кров. Людство зробило великий поступ вперед, загальний рівень його не може допустити такого явища. На сучасному щаблі розвитку людства війна стала явищем, що вимагає од людей великої самопосягати і можлива тільки во ім'я осягнення великих ідеалів, якими живе ціла нація. На спроби зріктися свого минулого, свого сумління, тсго, чому так багато віддано, можуть бути здатні ті лише, для яких справа крові своєї, їх підлеглих і товаришів єсть справою особистої користі. Величність нашої національної ідеї, сила і глибина нашого національного руху, під час якого виробились форми нашої державности, не могли не вабити серця нашого вояка і гарангували, що той тяжкий психологічний процес пройде.

І дійсно. Зараз ми можемо констатувати серед нашої еміграції, особливо серед переважаючої частини військової, яка не втратила почуття свого національного обов'язку, надзвичайно здорові державницькі настрої, які все зростають. Всі здорові елементи яскраво відчували, що сучасне становище єсть не більше, як перервою в нашій збройній боротьбі, що акт збройного чину єсть неминучим. Прийдешня збройна боротьба стала змістом нашого життя, вона дає нам сили витримати і спокійно чекати. Але збройна боротьба єсть одним з найзначніших актів в життю нації-держави, вона вимагає попередньої широкої підготовки, повного усвідомлення її цілей та методів.

Збройна боротьба в сучасному розумінні єсть найповніше напруження всіх сил нації-держави, що, найдоцільніше використовуючи всі позитивні для себе данні обставин, зовнішніх і внутрішніх, і унешкоджуючи негативні, стрімить до поборення іншої нації або держави, що стєть на перешкоді осягнення її найживотніших цілей.

Комплекс найживотніших цілей нації і способи їх осягнення єсть предметом політики, а збройна боротьба, що складає предмет стратегії, єсть лише продовженням самої політики тільки в іншій формі.

Харектер стратегії предопреділяє завжди успіх чи неуспіх боротьби. Погана стратегія може навіть мати найвищі зразки оперативного і тактичного мистецтва, а все ж таки кінчить неуспіхом (приклад — німці в останню війну). Противно, добра стратегія, при дуже низьких зразках оперативного і тактичного мистецтва, завжди дає конечний успіх (приклад — Англія). Все залежить від правильно поставленої цілі, уміння обрахувати всі данні обставин і доцільно їх та найповнійше використати.

Ціллю нашої боротьби єсть незалежна Українська Держава, як

найвища форма національного життя, при якій тільки нація має змогу найповніше розвинути і забезпечити своє існування, що властиве в природі всякому живому організмові і рослині. Все в природі за це бореться, кволе гине, а життєздатне виживає. Ми маємо за собою тисячу років історичного життя, посідали цю найвищу форму національного життя, губили її під натиском сусідів, але ніколи не губили стремління до неї, що саме головне. Вже вище згадувалося, як це стремління виявлялося і здійснювалося за останні три сторіччя, і зараз воно у нас непохитне.

Тут, на еміграції, нема ні одної політичної української партії, що не стояла би на ґрунті незалежності, не дивлячися на велику різницю в соціально-політичних програмах.

Там, на Україні, розбурхана революцією і боротьбою енергія українських мас не спинилася. Наше селянство в іншій формі продовжувало боротьбу і окупант змушений був піти на цілу низку уступок національно-культурного характеру, які ще вище піднесли національну свідомість мас. Наш селянин гостро відчув економічний визиск його Москвою, бо большевики під цим виглядом виявили себе далеко зручнішими і пожадливішими ніж Росія царська. Таким чином його економічний інтерес йде в парі з ідеологічним розвитком і складає міцний ґрунт для боротьби.

Це селянство єсть найсильнішою чисельно і економічно верствою, виробляється політично, стає свідомим своїх інтересів, виробляє в собі своїх провідників і відіграє при відповідній ситуації рішачою ролю.

Отже поставлена ціль — незалежність, за цей час остаточно усталізувалася в свідомості українського народу і має всі данні з'єднати всі живі сили нації в боротьбі. Це єсть великою запорукою успіху.

Другою обставиною, що тепер значно без порівняння змінилася на нашу користь, є відношення рішачою чинників у світовій політиці до Росії та її сусідів до неї. В перший період нашої боротьби фікція неподільної Росії буда занадто сильною і гіпнотизувала політичних провідників світа. Зараз багато вже зрозуміли або починають розуміти, що це була лише фікція. При чому велика Росія, та ще така як зараз, єсть шкідливою і небезпечною для цілого світу. Характерною рисою Росії за останні сторіччя було її інтенсивне поширення на всі боки, що вже робило її небезпечною не тільки для сусідів, але й для цілого світу. З історії ми знаємо, що рано або пізно мусить наступити розпад такого тіла, і це сталося після 1917 р. Тоді здавалася вона світовим переможцям остільки ослабленою, що вони дивилися на неї як на об'єкт експлоатації, а комуністичний уряд вважали недовговічним.

Тепер же всі побачили свою помилку. Російські комуністи довели, що боротьбу можна провадити військовою акцією, але й ще агітацією, що вже принесла стільки клопоту на теренах від Китаю аж до Африки. Всі побачили, що стара традиція російської імперії продовжується зараз, але набрала гостріших форм і стала ще небезпечнішою. Всім відомі факти бруталної руйнуючої роботи комуністичного уряду, що

намагається захитати сучасний устрій цілого світу. Утворилося два непримиренно-ворожих табори, між якими не може бути компромісу — захід і схід Європи. По соціально-політичній істоті вони занадто ріжні між собою. До цього часу другий все був активний проти першого, що з різних причин, зв'язаних з повоевним станом Європи, перебував в стані пасивному, але він мусить вийти з цього стану во ім'я самозаховання.

Надхсдить час для західної Європи стати до активної самооборони проти Росії і радикально забезпечити себе від неї. Цілком натуральним шляхом до цього єсть допомога тому процесові роскладу Росії на національні організми, який так яскраво виявився після революції 1917 р. Ми бачимо, що після революції цей процес все поглиблюється і навіть комуністи, по суті централісти, мусили вже піти на таку формулу як СССР, прикривши нею, як фіговим листком, фактичне панування Москви. Одже, на черзі — знищення цієї фікції остаточно, причому незалежність України, головної підстави сили Росії, єсть найпершою підставою нового порядку річей на сході Європи. А новий порядок стане можливим до переведення лише після консолідації західної Європи, що вже наближається до остаточного залягодження. Таким чином справа незалежності України не єсть тільки нашою національною справою, до якої байдуже рішаючим світовим чинникам, як то було в перший період нашої боротьби, а набірає міжнародного значіння і лежить в площині найживотніших інтересів багатьох держав, з окрема Англії, Італії, Польши і Румунії. Для цих держав незалежність України єсть способом унешкодити Москву, забезпечити своє існування і гарантувати незалежність інших націй, що так само, як Україна, стремлять до визволення з під російського ярма.

Так що, яскраво накреслюється хід подій світового значіння, в якому питання незалежності України стає надзвичайно актуальним.

Треття сприяюча нам обставина, — це знов таки те, що не мало місця в попередньому періоді боротьби і що матимемо ми тепер, — це можливість скерувати всі свої зусилля лише в одному напрямі проти Москви. В своїй статті, що надруковано в ч. ч. 7 і 8 «Тризуба», я докладно доводив на прикладі Франції, яке велике значіння в стратегії в боротьбі, має засада зосереджування всіх зусиль нації в одному певному напрямі, напрямі, розуміється, найбільш загроженному, і що завданнями політики єсть завчасно забезпечити решту напрямів установленням відповідних стосунків з сусідами. Там же я доводив, що найбільше загрожена українська нація з півночі і що гаслом провідним нашої політики і стратегії мусить бути — «чолом проти півночі».

Там же я доводив спільність інтересів Польши, Румунії й України щодо забезпечення себе від Москви. Минуло, а рівно ж самий поверховий аналіз сучасного доводить, що Польща, коли не буде самостійної України, не зможе протистояти Москві; рівно ж нам не утриматися, коли не буде Польши. Політика й стратегія тільки тоді добрі, коли базуються тільки на певних реальних даних і розрахунках. Годі лавати тут місце якимось почуттям або споминам добрим чи злим. Треба собі тільки уявити, в якому становищі опинилася би Франція,

коли б завчасно не було у неї відповідного порозуміння з Англією, з якою у неї зв'язано чимало тяжких споминів з минулого і багато було тертя в сучасному на Середземному морі і в Азії.

Не натуральним явищем була у нас війна з Польщею, в той час, коли Польща і ми воювали проти большевиків. Ми могли спиратися лише на власні сили, а Польща крім того спіралася на Францію. Війна з Польщею була одною з причин, що ми не позискали підпертя зовні і що тяжко одбилосся на наших військових операціях проти Москви. Чи натуральним явищем були наші стосунки з Румунією, коли Україна була так близька до війни з нею. З огляду на географічне становище Польщі і Румунії ми ні в якому разі не можемо їх ігнорувати в своїй політиці і стратегії, або ставати до них в ворожі стосунки, перш за все тому, що в рішучій боротьбі заходу проти сходу Європи, Польща і Румунія займають авангардну позицію. Подруге в боротьбі проти Москви наші сполучення з світом ідуть через Польщу і Румунію, і вони лежать на нашому запіллі; при сучасній міжнародній ситуації, ми зможемо мати сполучення з світом через Чорне море, себ-то стати в приязні стосунки з Туреччиною, лише тоді, коли влада Москви остаточно буде викинута з теренів од Кавказу і далі на захід.

Навіть при вільному сполученню із світом на півдні для нас, з погляду стратегічного, матиме величезне значіння забезпечене запілля на заході: в боротьбі проти Москви будемо мати так зв. в стратегії охоплюючу базу, що значно полегшує і дає великі вигоди для провадження операцій.

Отже, з огляду на повищі обставини, ворожі стосунки з Польщею і Румунією означали би йти проти заходу з Росією, себ-то знєв підставити свою шию та ще й добровільно під нове російське ярмо. Це значило би забути історію, науку, що з неї випливає, перекреслити стремління української нації до незалежності. За Росією традиція панування, що глибоко в'їлася в російську психику, бо Україна для Росії єсть етапом для дальшого поширення; сучасна Польща серйозно не може й думати про панування над українською нацією, хоч би вже тому, що численно менша од неї.

Отже спираючись на заході на Польщу, на Румунію, у якої не менше тих же підстав, що у Польщі до приязних стосунків з Україною, мусимо стати чолом проти півночі. І це гасло буде для нас актуальним ще довгий час навіть після виборення незалежності.

Наші приязні стосунки (союз) з Кубаню, з Кавказом дають всі підстави припустити, що весь цей комплекс од Кавказу до Балтики, підпертий з заходу, не може одночасно не стати до боротьби, бо перел всіма буде стояти занадто поважна ціль і найсприятливіші обставини для осягнення її. Правда, для цього потрібна колосальна підготовча робота, особливо нашої дипломатії. Але ясно, які відчиняються перед нами перспективи, котрих не було в недавньому минулому.

Що-до здібности Москви до збройної боротьби, то тут мають місце дві фатальні для них обставини.

Перша — це та, що мала місце в 1917 році в російській армії Світській уряд сам не криє свого побоювання, що вся маса мобілізо

ваних може повернути багнети проти нього. Правда, вживається всіх заходів, щоб кадри армії зробити надійними, комунізується командний склад, переводиться ціла низка організаційних заходів для забезпечення себе, але все це в рішачий мент може зрадити. Перш за все, під великим сумнівом є комунізм командного складу, бо, коли в державі створені такі обставини, що прийняття комуністичної віри є єдиною дорогою для військової кар'єри, то при тому опортунізмі, що має місце під владою совітів, кожен приймає цю віру з тим, щоб при першій нагоді з ненавистю її зректися, і тоді всі заходи будуть тут безсилі.

Весь час уряд совітський знаходиться між Сцілою і Харібдою, — то викидає старий командний склад царської армії, то, через кволу підготовку нового складу, знов приймає його до червоної армії, то знову викидає, побоюючись за його політичну непевність.

Будучи свідомими усїєї небезпеки, большевики вже зараз провадять енергійну агітацію проти Польщі, головним чином, обвинувачуючи її в агресивних замірах, і таким чином намагаються створити ворожі до неї настрої.

Друга обставина — це невідготованість червоної армії з погляду мобілізаційного. Бюджет минулого року був перший, що передбачав видатки на створення мобілізаційних запасів; до того часу бюджети були так звані вегетативні, себ-то вони передбачали лише утримання самих кадрів. Отже, не дивлячись на те, що стан утримання кадрів армії доведено до більш менш нормального, при мобілізації забракне самих елементарних річей. Особливо це треба мати на увазі що-до забезпечення технічним приладдям. Зараз самі останні здобутки всенної техніки студіюються в червоній армії, але це все для реклами. Сучасний технічний характер війни, при мобілізації мас, може бути дотриманий, коли він спірається на широко розвинену промисловість і високо освічені та досвідчені технічні кадри. Не приходится доводити, як всіх цих передумов бракує в Рссії. Самі большевики це розуміють, широко розвиваючи кінноту під впливом успіхів в минулу війну Буденного (вони мають 4 кінні корпуси, 6 скремих кінних дивізій і 9 окремих кінних бригад). Безумовно війна на сході матиме переважно маневровий характер, і кіннота відіграватиме певну роль. Але ту роль, що вона відіграла в специфічних обставинах 20-го року, в боротьбі з молодого польською армією, вона вже не відіграє і не дасть тодішніх стратегічних ефектів. Досить пригадати собі її ділання під Замостем проти випробованої, загартованої в боях 6-ї нашої дивізії, щоб бути в цьому певним.

Взагалі, військову справу большевики провадять так само, як і всю иншу: більше на показ, більше на папері, при чому дійсність має просто страшний вигляд. Взяти хоч би військову підготовку командного складу. Поруч з широко розвиненню військовою літературою, в переважачій частині командного складу панує повний аналіфбетизм. Командний склад по своєму інтелектуальному розвитку такий ріжноманітний, що не може бути мови не тільки про єдину військову доктрину, але навіть про дотримання елементарної грамот-

ности в їх чинах. Маневри червоної армії — яскравий тому доказ. Це єсть наслідком творення класової армії, коли в першу чергу ставились вимоги соціального порядку, а не фахового.

Що-до нас, то хочу одмітити дві речі. Наша сила, там-на Україні, перед нами. Буде ходити лише про з'організування її. Для цього треба мати кадри борців, випробованих не тільки в минулому періоді збройної боротьби, але й тут на еміграції. Будемо мати кадри борців, для яких зміст життя — це наша визвольна боротьба. Перебування на еміграції було тяжким пробним каменем для багатьох; знаємо тепер кожного, і буде змога зорганізувати ці кадри так, щоб опанувати тою людською масою, що чекає нас на Україні. Додам, що не ходить про число, а ходить про якість. Якість наших кадрів буде найкращою запорукою відповідної якості нашої армії. Далеко гірші обставини під цим взглядом мали місце в недавньому минулому. Зараз перед нами велика робота.

Друга обставина — це матеріяльне забезпечення нашої армії з окрема технічним приладдям. Мусимо мати на увазі, що на Україні ми знайдемо далеко не все нам потрібне. З того випливає потреба видшукання відповідних джерел на заході, в Америці. Забезпечення нашої армії єсть першорядним завданням не тільки нашої закордонної політики, а політики фінансово-економічної. Україна багата, має вигляди на блискучий розвиток і тому, я певен, що низкою торгових договорів, концесій і т. и. ми зможемо забезпечити нашу армію всім, нам потрібним.

Оце в загальних рисах основні моменти нашої стратегії, що дозволяють більш менш накреслити перспективи боротьби за незалежність.

Тепер хотілось би, хоч в загальних рисах, намітити приблизну схему розвитку подій. Надзвичайно трудно бути пророком взагалі, а тим більше в таких обставинах. Тому я не беру на себе пророкування, а лише зроблю правдоподібні припущення, що-до можливого.

Сучасна Москва до війни не здібна і на війну піде тільки в крайньому випадкові, з одчаю, до чого може примусити її навіть внутрішнє становище. Знаємо, що внутрішнє становище сучасного комуністичного уряду надзвичайно тяжке: з'одного боку — поки що загнані до середини дуже поважні внутрішні тертя в пануючій партії; причому ці тертя, як всяка хвороба, що заганяється в середину, з більшою силою може вибухнути при відповідній ситуації; з другого боку — економічний стан зо всіма внутрішніми суперечностями і крайнім незадоволенням населення. В таких випадках війна для них може бути способом для того, щоб спробувати залізною рукою здавити і знищити внутрішніх ворогів, щоб здобути війною нові засоби для дальшого існування, та щоб чекати, коли здійсняться їх мрії про світову соціяльну революцію, або загинути у війні і тим надати свої невдалій спробі, створення комуністичної держави, героїчний характер.

У всякому разі треба думати, що момент захитання московської влади може сполучитися з певними зовнішніми конфліктами. Може

нарешті і бути без них, де-який час, але цей момент не може не бути гаслом до широкого повстання на Україні, Кавказі, Кубані і Дону. Українська нація ясно задекларує свою незалежність широкою повстанчо-революційною акцією. Це буде критичний момент, від розвитку якого залежатиме дальший хід подій. То буде рішачою момент, коли виявиться, чи в стані українська нація використати світову ситуацію, що так сприятливо складається для досягнення її незалежності, і це залежатиме від сили та енергії, з якою розвинеться повстання. Ті глибокі внутрішні процеси, що зараз відбуваються на Україні, про які коротко згадувалося вище, які відомі нам з газет на інших джерел, красномовно промовляють, що наша віра в сили свого народу, не заведе нас. Кілька невеликих добре зорганізованих загонів, кинутих в головніших напрямках на Україну матимуть величезне значіння і спричиняться до звільнення України від окупантів. Тоді почнеться правильна систематична організація армії і влади на місцях. Можна гадати, що на цю роботу будемо мати де-який час. Це залежатиме від того, як скоро буде подолана в Росії анархія і встановлено той чи інший порядок. У всякому разі, ми маємо без порівняння більше шансів на скорше встановлення порядку, ніж Москва, бо там без сумніву почнеться боротьба між різними політично-соціальними напрямками, а у нас, можна сподіватися, момент національний буде горувати над іншими, — з цього погляду маємо за собою великий гіркий досвід і мусіли з нього де-чому навчитись.

А саме головне, що Росія опиниться в клі воюючих або вороже успособлених до неї держав. Можливі тоді ще спроби з боку Москви вернутися на Україну, але це залежатиме від багатьох причин. У всякому разі, пізно чи рано настане момент стабілізації стосунків на сході Європи. От тоді становище України з погляду забезпечення своєї незалежності буде значно вигідніше ніж, скажемо, було за Богдана Хмельницького, або в останній боротьбі. На півночі буде ослаблена Росія, оточена ворогами, з другого боку не буде чинників, щоб в стані були претендувати на суверенність українського народу, а навпаки всі вони для майбутнього будуть зацікавлені в захованні з Україною приятних стосунків. Це буде шасливий мент досягнення одвічного ідеалу української нації і початком широкої творчої праці і блискучого розвитку сил нашого народу.

Отже, історичні події розвиваються в певному напрямі, по якому лежить здійснення нашого національного ідеалу. Доля поклала на нас відповідальні завдання. Будемо ж гідні їх, витриваймо до кінця во ім'я волі і щастя нашого народу.

**В. Сальський,
генерал-хорунжий.**

ЩЕ ОДНА КАНОССА.

Останні числа большевицьких газет приносять цікаву звістку. У «Вістях» ч. 280 уміщено покаянного листа трьох стовпів української пролеткультури Ол. Досвітнього, М. Хвильового та М. Ялового, які в цьому листі каються перед сов.-суспільством в тому, що ненароком і мимохіть скочили у «буржуазну» й москвофобську гречку. Звичайно, трудно судити звідси, чи цей лист щирий, чи написаний під тиском ГПУ, але від того не легше. Уявім собі, що щирий.

На сторінках «Тризубу» ми вже звертали увагу читачів на те, що в останні часи на Україні стали виявлятися серед укр. пролет. письменників ухили в бік націоналізації шляхів розвитку укр. культури взагалі, а літератури з'окрема, в бік сепаратизації шляхів цих від московських впливів, і навіть в бік ідеологічної орієнтації на Європу в протизагу Москві.

Такі тенденції явилися нормальним наслідком краху пролеткультури на Україні. Банкроцтво комунізму, як ідеї, принесеної на багнетах з Москви на Україну. — привело «правовірних» українських комуністів типу М. Хвильового до переконання, що потрібно вишукати якісь нові стежки, аби врятувати українську «совітську» літературу від «просвітянщини», «побутовщини» й занепаду, а натомість вкласти в ню якісь динамічні вартості, творчі й продуктивні. А тому, що динаміка є перш всього в боротьбі, отже зрозуміло, що вістря такої боротьби мусіло бути направлено туди, звідки увесь час йдуть тенденції гніту, туди, куди йдуть увесь час надлишки української продукції не тільки економічної, так би мовити, фізичної, але й духовної, культурної, — себ-то проти Москви. Момент протесту проти Москви набрав більше значіння, ніж момент боротьби проти «реакції» «дрібно-буржуазії», «петлюровщини» то-що. Цьому у великій мірі сприяв власне той факт, що банкроцтво комуністичних ідей на Україні стало очевидним і для М. Хвильового. Відчуття цього банкроцтва доводило навіть часом до роспачу, до відчаю, і, зрозуміло, що у Хвильового могли прориватися такі фрази, як «ідеї комунізму бродять більше по Азії, ніж по Європі».

Що правда, ця боротьба проти Москви не була скристалізована і ідея її не була усистематизована й усвідомлена, — вона не була одвертою. Писалися лише полемічні статті, хоч і з великим темпераментом, із натяками на гасла в роді «Дайош Європу», «геть від московської поезії і то як найшвидче» і т. д.; але, повторюємо, що контр-вартості не були з'ясовані і сформовані тим рухом в літературі, на чолі якого став М. Хвильовий. Перед цими «протестантами» появилася лише «загадкова тінь Європи», незрозуміла, неясна й таємна, але приваблива, сильна й динамічна. І тому вся ця боротьба була тільки, так би мовити, пручанням, і тільки пручанням проти зверхнього провідництва Москви. Хоч правда українізація підкріпила Хвильового і його однодумців в тому, що їм «комуністичні ідеї і без Москви відомі»,

а тому, мовляв, на Україні комунізацію можна перевести й без Москви, без українізації російського елемента, що сидить в урядовому апараті, в КПБУ, в промисловості, в торгівлі і т. д., але і ці надії мусіли привести до банкруцтва, тому що комунізм на Україні тримається тільки завдяки Москві та силі її багнетів. Про це пишуть самі большевики; вони говорять, що Україна, мовляв, самостійна, але оскільки в ній ослабнуть московські впливи, то Україна стане П'ємонтою боротьби проти диктатури пролетаріату, себ-то проти Москви — центру «ідеї всесвітньої революції» і тому Україна мусить бути в складі СРСР, — себ-то під впливом Москви. Отже Хвильовий і його однодумці, при всім своїм бажанні скоронити «чистоту й невинність» комуністичної доктрини, не усвідомили собі того, що упадок комунізму на Україні є страшною загрозою для самої Москви, і, можливо, хотіли центр місії, розрахованої на «планетарний» масштаб — власне на «всесвітню революцію», — коли не перенести до Харкова чи до Києва, то в кожному разі вирвати з рук Москви, але трапився «скандал в не-благороднім сімействі», — вийшла домашня неприємність: з тих стремлінь нічого не вийшло, бо ж Москва розуміє добре цю небезпеку, і, поки має мілітарну силу, не допустить таких експериментів.

Можливо, що у групи Хвильового довело до нагальної потреби вийти з положення. Грунту для розвитку комуністичних ідей на Україні не знайшлося, бо ж його й бути не може, — а з другого боку «загадковість» Європи почала набирати конкретні «анти-радянські» форми в очах Хвильового, бо ж Європа є завжди Європою. Отже і виникла дилема — або — або, або Європа — або Москва. Європа — єдиний «анти-радянський» фронт проти Москви і анти-«всесвітня революція», — Москва — «центр всесвітньої революції» в невідомому, майбутньому. Отже, щось одно мусило перемогти. І, можливо, перемогла Москва, бо, повторюємо, боротьба Хвильового не була боротьбою, лише бунтом, авантюрою, в якій мало було усвідомленого і конкретного. Хвильовий заблудився не між трьома, а поміж двома соснами: Європою і Москвою, поміж еміграцією і ГПУ. І коли б він не підписав цього листа, то, очевидно, він опинився би на еміграції.

Отже цей «покаянний» лист є тільки покажчиком того, що Москва не допустить ніяких коректур у її відношенні до України, ніяких спроб, що сприятимуть одірванню України від Москви.

Але звернімося тепер до самого листа.

«В зв'язку з літературною дискусією — пишуть автори, — виявилися певні ухили від партійної лінії у ґрунтовних політичних питаннях, ухили, що були широко використані ворожими пролетарській революції елементами». Нам здається, що такі заяви найкраще характеризують нам те, що нам здалеку неясне і непомітне. Отже цим листам можна більше йняти віри, ніж їхнім же запевненням про повне «благоденстіє».

«Утворилося таке становище, — пишуть автори далі, — що український шовінізм (себ-то націоналізм чи вороже відношення до наїздника — Москви. М. К.) став визнавати нас за своїх однодумців, зачислюючи нас до єдиного націоналістичного фронту проти партії».

Ми вважаємо за необхідне заявити, що це сталося всупереч нашому бажанню, що суб'єктивно нічого спільного ми з представниками буржуазного націоналізму (а чи є пролетарський націоналізм в розумінню інтернаціональному? *М. К.*) не тільки не мали й не маємо, а й ввесь час своєї революційної діяльності провадили з ними рішучу боротьбу. Отже нині ми рішуче рвемо з тими своїми помилками, що давали привід ворогам компартії горнутися до нас.

Ми визнаємо, що гасло орієнтації на «психологічну» Європу будь-яку «минулу-сучасну», «пролетарську-буржуазну» враз із змаганням розриву з російською культурою, поруч з нехтуванням Москви (що є центр всесвітньої революції), як «центра всесоюзного міщанства» було безперечно збоченням, з класової пролетарської лінії інтернаціоналізму.

Отже «змагання розриву з російською культурою», з «центром всесвітньої революції», а не «центром всесоюзного міщанства» — це є збочення з класової пролетарської лінії інтернаціоналізму. Добре складений лист, — принаймні зрозуміло і ясно.

Але в наступному абзаці, ця зрозумілість і ця ясність проступає зовсім виразно: «Це гасло (себ-то гасло орієнтації на Європу. *М. К.*) може бути «тільки прапором для української дрібної буржуазії, що зростає на ґрунті НЕП'и, бо вона розуміє відродження нації, як буржуазну реставрацію, а орієнтацію на Європу, безперечно, розуміє як орієнтацію на Європу капіталістичну — відмежовування від фортеці міжнародньої революції, столиці ССРСР — Москви». Як розуміють відродження нації взагалі, а з'окрема України ті люде, що кляли для неї навіть своє життя і зараз ведуть боротьбу за її відродження, то справа інша, але тут важливе є те, що нарешті знаходиться один знаменник для всіх антикомуністичних національних чинників українських, що ясно проступає із слів самих авторів листа. Визначення дане ворогом іноді буває точніше й вірніше, ніж це можна зробити нам самим.

І тому автори листа, зробивши поділення на «праведних» та «неправедних», одверто заявляють, що вони стоять на ґрунті постанов червненого пленуму ЦК КПБУ. А ці постанови то звичайна балаканина, якою ЦК КПБУ прикриває свою московсфільську покірливу політику. Фрази про те, що «шляхам буржуазного розвитку ми протиставляємо свій пролетарський шлях», або про те, що «партія стоїть за самостійний розвиток української культури, за виявлення всіх творчих сил українського народу», — є ніщо інше як порожні фрази, для заспокоєння, бунтарських з погляду КПБУ, елементів, тим більше, що за цими всіма тезами йде неодмінне й прокляте «але»... І справді: «але партія це робить не шляхом протиставлення української культури культурам других народів, а шляхом братського співробітництва робітників і працюючих мас всіх національностей в ділі будівництва міжнародньої пролетарської культури». Що ж це за «братське співробітництво», то це виясняється з другого пункту тєї ж

постанови ЦК КПБУ: «коли мова йде про пролетаріят, то проти- ставлення української культури в цілому великоруській культурі теж у цілому означає ганебну зраду інтересів пролетаріату на користь буржуазного націоналізму. Якщо український марксист захопиться цілком законною і природною ненавистю до великоросів, гнобителів перед тим, якщо він перенесе хоча б частинку цієї ненависти, хоча б тільки відчуження на пролетарську справу великоруських робітників, то цей марксист тим самим звалиться в болото буржуазного націоналізму». І от для того, щоб цей «український марксист» не звалився в «болото буржуазного націоналізму», — треба, щоб він убив в собі всяке почуття ненависти «цілком законної і природної» до великоросів, се-то досяг того «блаженного» стану, в якому перебувають автори цієї постанови. А на цей «блажений» стан здібні лише раби і по-к и дь к и нації, а такими є члени КПБУ з походження українського. Але вся нація—цього зробити не зможе, бо перший девіз української нації — відомий — це «ніколи не бути рабом».

Вертаючися до листа «покаянних» зазначимо, що на останку вони «продергують» неокласиків, які ніби «ведуть роботу, розраховану на задоволення потреб зростаючої української буржуазії», а потім врешті зрікаються своїх помилок і обіцяють бути «паїньками» та визнавати «цілком правильною політику й роботу, що провадиться під керівництвом ЦК КПБУ, з окрема в галузі культурного будівництва». Під тим стоять три підписи Ол. Досвітнього, М. Хвильового та М. Ялового, і дата «І. XII. 26 р.»

Отже так закінчився — сімейний скандал. Бунтарі здалися на «ласку побідителя», сказали все, що могли сказати, признали свої помилки перед всемогущою Москвою, поцілували «в ручку» і на тому сьогодні й покінчили.

Мимохить нам пригадується конференція та ще й надзвичайна ВАПП'у (всесоюзної асоціації пролетарських письменників), що відбулася у Москві в лютім-березні 1926 р. (див. «Тризуб» ч. 29 ст. 23), на якій визнано за конечну потребу боротися «з навалом закованої, або й відвертої буржуазної й дрібно-буржуазної ідеології, що опановує літературу на Україні».

Отож одним кільцем в цілому ланцюзі постанов, бажань і тенденцій Москви — і є теперішній «покаянний» лист трьох «самоотвержених малоросов», що сказали: «так тошно» і кінчили літературним самогубством.

Лишається тільки сказати: «баба з воза — коням легше».

М. К о в а л ь с ь к и й.

« П Р О М Е Т Е Й »

Про журнал «Прометей» уже згадано в «Тризубі» добрими й справедливими словами. Тому про загальне його значіння можна багато й не говорити, — воно ясне, як світ. Назву вибрано прекрасну, бо Прометей — це символ могутній і величний, од віку і на віки з Кавказом та Європою звязаний. До української літератури символ цей переніс Шевченко, і те, що геніяльний поет намалював у загальних ідеологічних рисах, стало політичним завданням для його нащадків. Кавказькі гори та українські долини однаково зараз «хмарами повиті, кровію политі», визвольна боротьба поставила нас до єдиного фронту, — нам не треба було навіть паперового договору, щоб стати союзниками, бо народи, що в їх грудях не гас вогонь Прометея, природні союзники один одному.

Час та роздум зміцнили й поглибили це природне наближення, поширили його на майбутність. Не буде вільного Кавказу, поки не буде самостійної України; не встоїть самостійна Україна, коли не буде вільного Кавказу, — ця думка стала руководною для кавказських і українських політичних діячів. І друга думка запанувала на Кавказі і на Україні, — викликана почуттям історичного обов'язку та історичної відповідальності за майбутність наших народів. Доля судила нам бути в минувшині крайніми європейськими форпостами. Об наші груди розбивалися кочові азійські навали, ми були живим забором європейської культури на сході її. І тепер старовинна історія повторилась: на українських степах та на кавказських горах обезкровлена большевицька стихія, активну силу її рострачено на зломлення нашого живого одбою. У боротьбі двох світів, що ще раз на наших очах знялась на сході, народи наші стало по боці європейської культури. І зробили вони це не тому, що то була європейська культура, а тому, що це була разом з тим і їх власна культура. Загибаючи, вони мусіли її боронити, бо рятуючи Європу, вони рядували самих себе, цілу майбутність свою.

Європу врятовано. Наші трупи загородили большевикам дорогу до європейських центрів. Європейським народам нема вже чого дуже непокоїтись за свою майбутність. Але ми, — хіба що тільки першу стадію цієї боротьби перейшли. Історичний проіноз говорить за те, що вона ще може тягтися не один десяток літ, і найтяжчі стадії може доведеться нам пережити як раз тоді, коли будуть існувати і вільний Кавказ, і вільна Україна. Союзників на ці часи треба шукати вже зараз, бо запілля на сході та на півдні у нас забезпечене. Про одного з них говорить знову ж таки Шевченко, бо в безмежних степах цього можливого союзника нашого він тяжко бідував на засланнях; про другого маємо пророцтво легендарного кобзаря Вернигори, що на половину вже виправдане, але міркування ці занадто далеко одвели б нас од нашої ближчої теми.

«Прометей» має метою — національну оборону народів Кавказу та України», видається він мовою французькою, а по французькому слова *defense nationale* мають трохи ширше значіння ніж українські — «національна оборона», бо ж французьке слово *national* тягне за собою також і асоціації державного порядку. А державні змагання народів Кавказу та України як раз і стоять на першому плані у всіх статтях журналу. Як і подобає, перша — редакційна — стаття присвячена вивченню основних завдань нового органу. Вона написана прекрасно: коротко, чітко, ясно, ні одного зайвого слова, кожную думку мов на каміні вирізано, всі до купи — б'ють до одної точки. І що найважливіше, статтю написано з великим знанням європейського читача, розраховано на його психологію, вибрано і використано аргументи найбільше для нього зрозумілі. Де-що з них промовить, однак і до наших читачів, де-що ляже тяжко і на голови наших противників.

Боронячи «права народів Кавказу та України», — пише редакція, —

ми натхнені одним бажанням — служити замиренню та міжнародній справедливості». — «Воля народів — не порожнє слово. З часів великої французької революції воля ця стала руководною ідеєю, реальною силою, що підіймає народи та видає їх на жорстоку боротьбу з гнобителями. За останнє століття вона перетворила фізіономію Європи». Повстала Греція, єдина італійська держава, німецька федерація, держави балканські. «Територіяльні зміни, що сталися у наслідок великої війни, також перейшли під впливом цієї ідеї. Так утворилась Югославія та Чехословаччина. Визвольна хвиля, що прокотилася по середній Європі, залила й Росію, і цю вигадану єдність розбито, давши місце утворенню єдностей національних: Польщі, Фінляндії, Естонії, Латвії, Литві, Україні, Грузії, Азербейджану, Північному Кавказу, Вірменії...» Де-які з цих держав устояли, інші впали під ударами «червоного імперіялізму», що заступив місце імперіялізму російських царів. Далі йде коротка, метка характеристика колишньої російської імперії та ССРСР. «Російська імперія була східним витвором, аналогічним з державами, складеними Ахеменідами, Парфіянами, Візантією та Монголами; головною їх прикметою було те, що це були об'єднані деспотичною владою народи, які не мали нічого спільного між собою». — «Большевицький режим, коли його позбавити марксового словника, це така сама деспотія», з тою хіба різницею, що в їх державі «місце тиранії одного суверена заступила тиранія олігархії». Друга різниця в тому, що большевики, формально визнавши многонаціональність своєї деспотії, «викинули ім'я «Росія», що не відповідає більше дійсності, та замість неї прийняли назву «Союзу республік». Але в дійсності, немає ніякого союзу, а єсть та сама централізована чеккою та скріплена терором деспотія. «Тому то Росія одхилилася од Європи і стоїть у наявній опозиції до Ліги Націй. Бо ж дух гнобительства і дух справедливості не можуть вживати тієї самої мови». Росія зараз послаблена, але «гляньте, що вона робить в Китаю, в Індії...» Те саме вона робитиме й у Європі, коли цю «вигадану єдність» знову не буде розбито, бо в її руках невичерпані ресурси Кавказу та України. Реставровані та союзне об'єднані вільні держави Кавказького перехайку будуть непереходним бар'єром для російської експанзії до Малої та до внутрішньої Азії, а самостійна Україна стане базою для консолідації status quo в Європі. «Кавказ та Україна, — закінчує редакція, — належать до Чорноморського басейну, а через нього звязані із середземною культурою; їх економічні, політичні та інтелектуальні інтереси далеко ближчі до європейських, ніж до російських. Неминуча історична еволюція вимагає того, щоб ці дві нових формації вільних та незалежних держав були покликані до складу нової Європи. Од цього виграє навіть Росія. Вона позбавиться тоді того духу гнобительства, що володіє нею, привернувши тим загальну повагу до себе. Вона дістане тоді почесне місце в Лізі Націй і зможе прикласти й свої праці на користь людства».

Питання поставила редакція ясно, влила його до європейської схеми, і з кожним словом тут можна тільки погодитись. Інакше трохи стоїть справа що-до деяких других статей. По-перше вражає нерівномірність матеріалу що-до Кавказу та України; першому присвячено п'ять статей, другій — тільки одна. Звичайно, це ще легко пояснити. З одного боку треба було аргументувати нову ідею конфедерованого Кавказу, з другого — треба було репрезентуватись кожному із членів цієї конфедерації. А малий обсяг журналу не давав можливості компенсувати Україну відповідною кількістю статей. Компенсацію нашій батьківщині дано в іншій площині, а саме надрукуванням твердження, що «в цій новій Антанті (Кавказу та України) Україна, з причини її важливості (importance), мусить займати перше місце». Для першого числа цього для нас тим часом, може, й досить.

Перше стоїть справа з основним тоном окремих статей в журналі, — він не зведений до єдності, що рішуче необхідно у такому журналі, як «Прометей». Властиво кажучи, редакторську руку видно тільки у першій редакційній статті, і як раз ця стаття вказує на те, що «Прометей» має редакцію, яка стоїть вривень зі своїм завданням. Бо ж ми всі, старі літератори,

знаємо, яка це трудна річ — скласти першу редакційну статтю для першого числа, так би мовити, антантського журналу. А втім уже в другій статті, невідпущаній навіть, — себ-то наче то редакційній, — редакторська рука наявно не працювала. Стаття має назву «Кавказська проблема». Об'єктивно кажучи, вона дуже добре написана. Виразно зазначені всі елементи проблеми, так само виразно встановлені її тези для її вирішення. Але ціла будова статті, загальний тон її, окремі вирази — такі, що вона могла б бути підписаною і росіянином, коли б знайшовся такий росіянин, що, топчучи ногами права України, визнавав би за Кавказом право на самостійне існування. Міг би він так зробити, бо ця стаття, борючись, захищаючи Україну, — Україну не тільки обминає та ні одним словом про неї не згадує, а йде далі: говорить про Південну Росію (la Russie du Sud), стверджує, що навіть позбавившись Кавказу, «Росія володітиме широким приступом до Чорного моря» і т. и. Чужинець звичайно може цього не помітити, йому це може бути навіть і приємним, — стара схема про єдину неподільну Росію, до якої він так звик, зостається майже неперушеною. «Законні інтереси Росії» од того дуже мало постраждають, бо ж од колосальної імперії одірвано було б відповідно невелику колонію, мільонів у дванадцять населення, — а європейці із своєї історії добре знають, що такого роду втрати не вадять потім знову йти в напрямі великодержавного імперіалізму. Чужинцеві такий аспект не допомагає, а перешкоджає зрозуміти російську проблему в її цілому обсягу, а ми ж тепер усі такі добре знаємо, що без цього зрозуміння не можна вирішити й справу Кавказу, — навіть коли волею долі вона й була на порядок денний поставлена окремо від України. На нашу думку, коли б така оція стала, кавказські народи мусіли б на цілий світ кричати: — скінчіть перше із справою України, бо наша тоді сама собою і на завжди буде вирішеною. Коли б ця стаття з'явилася з такими lapsus'ами в чисто кавказському виданні, українським політикам залишалось би, прочитавши її, підвести здивовано брови і мовчки прийняти її до відома та на обрахунок. Але в «союзному» журналі вона муляє, і муляє дуже неприємно, бо українські читачі «Прометей» вже звернули на неї увагу: і тим більше все це неприємно, що досить було б лише кількох редакційних поправок, аби од цього непорозуміння сліду не зосталось. А сама стаття тільки виграла б од того, прибравши більше виразний характер.

Ну, та що сталося, того не повернеш, — треба тільки в майбутньому уникати подібного роду річей. В других статтях вказаних lapsus'ів немає, і для чужинців вони мусять мати значний інтерес. На них, правда, також не видно об'єднаної редакторської руки, не відчувається, так би мовити, корального начала в них. Але це, треба сподіватись, згодом прийде, а тим часом це їм не дуже вадить, бо всі вони мають чисто інформаційний характер. Цими статтями народи Кавказу та народ український начеб-то послають Європі свої візитові картки, на яких зазначено все, що цікаво їй потрібно було зазначити.

Картки ці українцям відомі, як картки давніх приятелів, але до них додано ще одну, яка широким українським колам мало відома. Це — картка Кавказської Конфедерації. Тому наведено її коротко. Конфедерація має складатися з усіх територій та народів Кавказського перешийку, що дає 361.633 квадрат. кілометри та 12.449.161 чол. населення. Конфедерація має базуватися на таких основах: 1. Об'єднання в боротьбі за визволення Кавказу од російсько-більшовицької окупації, 2. єдина закордонна політика як на час боротьби, так і на час після визволення, 3. єдиний оборонний фронт, 4. єдина монета та єдина фінансова система, 5. спільний митний кордон, 6. уніфікація шляхів, залізниць, пошти й телеграфів. Як здається, до цього пристали всі народи Кавказу, крім вірменів, що їх згода — це справа майбутнього. Така конфедерація, як це зазначає «Прометей», буде першою спробою вільного політичного об'єднання християнських та мусульманських держав. Українці можуть тільки щиро вітати таку спробу. Історія нас уже в XVII ст. підводила до аналогічної спроби, — Україна й Туреччина за Дорошенка, — благословляв її навіть митрополит

київський і тільки зовнішні перепони не дозволили нам зреалізувати її уже тоді.

На поточні теми знаходимо в журналі лише одну статтю п. Н. Рамішвілі, присвячену питанню про кризу більшевизму. Шановний автор справедливо вважає, що після упаду большевиків схід Європи уникне війни та анархії тільки тоді, коли там не буде місця реакційним урядам того чи іншого напрямку, коли на місці білої чи червоної імперії встануть там вільні й незалежні демократичні держави. На думку автора, той «хто прагне на реставрацію монархії в Росії, збільшує шанси війни», а той, хто підтримує ілюзорну ідею «неподільної Росії», «прагне на продовження анархії на сході Європи, готуючи йому «долі Китаю». Проблема замирення східної Європи може бути вирішена лише демократичними урядами самостійних держав. Це й наша думка. На жаль однак політичний профназ не дозволяє нам сподіватися, щоб цілий схід Європи міг засвоїти собі в скорому часі демократичну державну форму. На Україні — це єдина можлива форма державности; віримо, що так воно єсть і на Кавказі, — але Великоросія, чи як великороси люблять говорити — Росія? Ми всі добре знаємо Росію, її історію, сучасний стан. Катастрофа 1917 року вибила верховну владу з рук Романова, і вона покотилась додолу, аж поки не докотилась до Леніна; посередині між Романовим і Леніним не знайшлося нікого, хто міг би затримати і вдержати її. Що станеться з цією владою, коли вона випаде з рук большевиків, — куди вона докотиться? Так само, як вже було раз, на мить одну, може вхопить її той чи інший Керенський, але не втримає, а тільки опече свої руки. Там немає зараз ще жадної демократичної традиції, і взагалі немає ніякої, крім царської, що має там столітні коріння. Кільки літ большевицької анархії мало що змогли змінити в цій справі, і ми, мабуть, таки будемо ще свідками появи того чи іншого царя на троні московському, що почне зараз же недвозначно піклуватись про «законні інтереси Росії» на Чорному морі, на Каспії, на Кавказі то-що. І як це ми можемо зважити по сучасних настроях серед росіян, в цьому його не за страх, а за совість, підтримувати буде й ціла російська демократія. «Східна Європа стала б тоді театром нової війни», — говорить з цього приводу п. Н. Рамішвілі. Так це нас не мине, і треба нам до цього готуватись, і готуватись так, щоб на сході Європи принаймні нас минула «китайська доля».

Прикрасою першого числа «Прометей» можна назвати статтю п. Jean Martin'a під заголовком «Qui touche l'un touche l'autre», але про неї вже згадано в «Тризубі» в іншому місці. Дуже цікаві також нарис п. Gwazawa про історичні відносини між Грузією та Францією. Хроніки в першому числі «Прометей» недостатня кількість, але це цілком зрозуміло для першого числа.

Любовною рукою торкнулись ми всіх плюсів та мінусів нашого «союзного» журналу. Ми важимо й цінуємо початок цієї доброї, необхідної і потрібної праці. Плюсів вона має багато, мінуси можна усунути, і тоді майбутність «Прометей» забезпечено. Ми віримо в це, бо для цього потрібна лише добра воля, а вона єсть напоготові й у нас, і в наших союзників.

М. Славінський.

З МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ.

В АНГЛІЇ НА НОВИЙ РІК. — У ФРАНЦІЇ. — НА БАЛКАНАХ. —
У ЛИТВІ.

Гірничі забастовки полягли й зав'яли, як буйна трава в осени після перших снігів. Робітники програли її до кінця і стають зараз на працю на гірших умовах, ніж то могло бути в початку чи в середині; сотні тисяч з них застаються зовсім без праці, бо немає куди прикласти їх рук. Програла так само й підприємці, бо багато шахт перестало працювати, — може й назавжди. Програла, як це нами було в свій час вказано, і ціла англійська промисловість і цілий англійський народ. Матеріальні втрати Англії од цієї справи досягли такого рівня, що їх, мабуть, не витримала б жадна друга європейська держава. Англія витримала, але й вона задумано спинилась над питанням: як зробити так, щоб у майбутньому, принаймні, близькому, не доводилося переживати таких експериментів. А ця можливість зовсім не виключена, бо ж вождь забастовки пресловутий Кук, використавши у гірничих робітників дорогоцінну англійську рису — лояльність до своїх вождів (вираз прем'єра Балдвіна), вдався до Москви здати звіт в тому, що зроблено, та дістати директиви на майбутнє. Ця поїздка зробила всю справу цілком ясною і для тих, хто не хтів нічого бачити. Гірничі забастовки не була звичайною боротьбою між робітниками та підприємцями, — це була одна з стадій боротьби між СССР та Британською імперією, як двома типами соціально-державного ладу, що обом їм разом немає місця на світі. Ця боротьба йде зараз майже в усіх точках земної кулі: в самій Англії, в Єгипті, в Індії, Китаю то-що. Офензиву вів поки що СССР, а Англія тим часом лише одбивалась. Занепад гірничої забастовки, депресія та нелад серед Labour Party та серед Trade-Union'ів, розклад ліберальної партії, спричинений колишнім вславленим Лойд Джорджем, що зараз на певний час прикинувся чи став симпатиком більшовизму, — це все ознаки великої поразки, яку поніс Комінтерн у самій Англії.

Активні консервативні елементи мають великий намір використати до кінця цю англійську перемогу над більшовіками. Смерть лондонського полпреда Красіна дала привід їм вимагати од уряду, аби другого полпреда взагалі не було влучено до Англії, а разом з тим, щоб вигнано було й ціле полпредство з британських островів. З другого боку двозначна що-до більшовизму поведінка Кука, де-кого з представників Labour Party, а також лідерів Trade-Union'ів, — все це спричинилося до того, що повстало питання про видання нового закону про права Trade-Union'ів та про відокремлення їх від Labour Party. На ці домагання, представлені Балдвіну численними делегаціями з депутатів його власної партії, з волі якої він урядє Англією, він не дав ясної відповіді, хоч і не міг заховати певної симпатії до деяких елементів у цих проектах. Бо ж в Англії прем'єр далеко не завжди робить те, чого хоче його партія, або чого хоче він сам. Його чинність мусить означатися тою рівнодіною, що складається з інтересів цілої нації, — себ-то і тих самих Trade-Union'ів і тої самої Labour-Party, — а для виявлення цієї рівнодіної потрібний час. У майбутньому ми побачимо її, але й зараз вже можна сказати, що це буде така лінія, яка не припинить, звичайно, політичної боротьби між консерваторами й Labour Party, але не зробить їх і ворогами. Це можна було вже зауважити на останній перед святками сесії англійського парламенту, коли робітничі депутати наявно лише з почуття партійної дисципліни голосували проти Балдвіна, бо увесь час перебували його промову окликами співчуття до нього та згоди з його думками. «Продовжуйте, сер, — ви говорите чисту правду», — кричали вони своєму супротивникові, коли той став вибачатися, що занадто довго критикує їх діяльність за час за-

бастовки. Властиво, цей момент означив той факт, що на британських островах офензива випала з рук ССРСР і перейшла до англійського уряду остаточно, і Кукові, може, й персонально доведеться з цим рахуватися, коли він повернеться додому.

Більш менш так само повернулась за останні часи справа майже й у всіх англійських домініях та колоніях: щоб справитися з комуністами, досить тепер буде лише певних заходів чисто поліційного характеру. Але англійський уряд зазнавши небезпеки, не спиняється на цих тимчасових успіхах, а передбачаючи та попереджуючи майбутність, виїшов на дорогу широких реформ як місцевого, чисто англійського характеру, так і загально-імперського. У першій сфері уряд готує радикальну реформу палати лордів. Виконуючи давні бажання лібералів та Labour Party, як то часто трапляється в Англії, — консервативний уряд розробляє проєкт заміни спадщиної верхньої палати звичайним, так би мовити, сенатом із обраних населенням членів. В імперській площині реформу, незвичайно радикальну та далекосяглу, уже переведено. Імперська конференція, — що про неї свого часу в «Тризубі» було вже писано, — перевела фактично нову конституцію цілої імперії. З часів цієї конференції усі домінії стали цілком суверенними державами, звязаними з Англією тільки особою короля. Король англійський став королем Канади, Австралії, Ірландії, Нової Зеландії то-що, не рахуючи, звичайно, недомініяльних колоній, що мають англійську назву заокеанських володінь. Офіційно цей титул — єдиний зв'язок між частинами Британської Імперії, але це не означає, що така імперія зникає із земної кулі. Навпаки, перетворившись у своєрідну Британську Лігу Націй, вона ще тісніше завязала вузли тих спільних інтересів, що лежать в основі цієї могутньої єдності, а саме економічних, культурних і політичних.

З таким самим високим розумінням духу часу та елементів майбутнього підходить англійський уряд і до боротьби з ССРСР на території Китаю, де фактично виголощено більшовиками війну англійській державі, і де вони мають досі загально визнаний, принаймні, зовнішній успіх. У своєму місці наводили ми причини цього успіху: більшовики придбали його тому, що стали на боці китайських радикальних націоналістів. Остання англійська нота, звернута не тільки до Китаю, але й до важніших держав цілого світу, вириває китайський ґрунт з під ніг російських більшовиків. Англія наперед, не чекаючи, чия буде перемога, визнає всі права китайського націоналізму, вважаючи, що часи односторонніх договорів, які тяжіли на Китаю, уже минули; що китайська нація досюла до того, аби з нею європейці договарювались як рівний з рівним; що тільки такі договори можуть і мусять забезпечити замирення на Далекому Сході та встановити там добрі і модерні міжнародні зносини. Нота ця ще не встигла виявити всі ті наслідки, які вона повинна дати що-до китайських справ. Але безперечно одно: по дорозі московської офензиви в Китаю вона ляже такою перешкодою, що може звести на нівець усі їх дотеперішні успіхи. З такими ознаками вступає Англія до 1927 року. Чи не перейде цей рік під знаком відновленої одвертої боротьби між ведмедем та китом-рибою, як колись то охрестили було Англію та Росію? Почекаємо — побачимо.

Новий рік застас Францію у боротьбі за франк. Тому, хто пом'яте велику війну, стадія цієї боротьби, яка зараз переходить, нагадує так званий окопний період, що настав після перемоги на Марні. Перший успіх отримано, бо франк не тільки перестав падати, але й значно підвищився. Оюки зроблено скоро й солідно: перед касами банків, де вносять податки, було видко нечуване явище, — хвости людей, що прийшли платити їх наперед; за неповних шість тижнів обидві палати прийняли колюсальний бюджет в 40 мільярдів. За окопами сидить добре військо: національний блок депутатів до радикалів включно, і цей блок правда помалу, але збільшується на часткових виборах. На чолі віська — витриманий вождь — Раймонд Пуанкаре. Країна багата, з працездатним населенням,

здібним до патріотичних жертв та до патріотичного захоплення. Є звичайно і «пораженці», але ж вони були й за часів великої війни, збираючись майже відкрито в словутній «Ротонді», де й зараз вказують місця, на яких сиділи Рапопорт, Троцький та їх французські приятелі. Це не завадило французам вийти переможцями з війни. Не завадять вони їм і зараз у боротьбі за франк, — себ-то, за усталення економічного добробуту у Франції. Як довго ще тягтиметься ця боротьба, сказати важко. Французький уряд мовчить про свої дальші плани, міністр фінансів не дає навіть знати, чи він стоїть за стабілізацію чи за ревалоризацію франка. І має рацію, що так робить. Бо ж ця боротьба справді таки подібна до війни. І виявити свої плани раніше, ніж все буде підготоване, ніж будуть усталені всі передумови економічного й фінансового порядку, було б коли не зрадою, то нерозсудливістю. Тому Франція не непокоїться, а чекає, бо вірить тому коаліційному урядові, що стоїть зараз на сторожі коло національної справи. Можна сподіватися що близькі вже вибори до сенату ще ясніше виявлять це довірря, і тоді уряд зможе зважитися на дальші рішучі кроки у справі переможної боротьби за франк.

Напружені внутрішні справи не дають можливості французькому уряду вести активну політику на зовні, а ту активність, що виявлена ним у цій площині, спрямовано на замирення та закладження міжнародних відносин, поспованих війною та невиправлених договорами. Під час 47-ої сесії Верховної Ради Ліги Націй в Женеві сталося порозуміння між французьким міністром закорд. справ Бріаном та міністром німецьким Штреземаном що-до дальшого франко-німецького зближення, заінціюваного, як відомо, ще в Туарі. Порозуміння торкалося цілого комплексу франко-германських відносин, економічних та політичних, як на Рейні, так і в прирейнських провінціях. Але на жаль, несподівана демісія германського кабінету вивела Штреземана із шеревів активних міжнародних політиків, поставивши в позицію тимчасового доглядача над справами міністерства закордонних справ. Явна річ, що справа реалізації франко-германського погодження може тому стати на порядок денний лише тоді, коли буде закінчено з кризою кабінету в Німеччині.

Хвилево напружені відносини у Франції були лише з Італією наприкінці минулого року. У чужій пресі з'явилися навіть алярмові звістки, що Франція та Італія ~~ог-от~~ розпочнуть уже війну, що франко-італійський кордон густо обсаджений уже мобілізованими військами. Як нами було свого часу вказано, холод у відносинах Італії та Франції розпочався після атентату на Мусоліні, виконаного італійцем, що приїхав з Марселю. Повторний атентат ще збільшив цей холод, уже без всякої на то причини, бо італієць, що виконав його, на цей раз, мабуть, у Франції навіть ніколи не був. Тим часом європейську пресу обходили сенсаційні чутки, що Мусоліні хоче військовою силою повернути до Італії Савойю та Ніну, використавши допомогу тих півтора мільйона італійців-емігрантів, які живуть у південних департаментах Франції. Французька преса з незвичайною стриманістю реагувала на ці чутки, і гомін сам собою притих і припинився. Остаточно ж ці чутки зішпали з шпальтів європейських газет, коли Мусоліні голосно зачав говорити про необхідність для Італії жити в добросусідських з Францією відносинах.

Колоніальні війни Франції майже прикінчено: із Мароко вивозять зайві війська, в Сирії повстання роздавлено. В інших колоніях спокійно.

Продовжуючи свою політику затвердження на Балканському півострові, Італія, що й раніше твердо ногою стояла в Албанії, перевела тепер цю державу на становище васальної залежності. При тому італійська політика використала для цієї мети дуже хитроумний спосіб, а саме: між двома високими сторонами (Албанія та Італія) складено договора, на основі якого вони обидві беруть на себе обов'язок боронити незайманість території одна одної, не складати політичних та інших договорів без відому другій стороні, вести сприятливу однаодній політику і т. и. Між

рівними сторонами це був би політичний союз, між такими державами, як Албанія та Італія, — це ipso facto протекторат Італії над Албанією. Так зрозуміли це на Балканах і зробили з цього відповідні висновки. Особливо тяжко реагувала на це Югославія. Міністр закорд. справ цієї держави Нінчіч, що досі провадив політику сприятильності до Італії, пішов із протесту до демісії, що викликало взагалі кризу кабінету. В Югославі заговорили про повну зміну напрямку закордонної політики та про необхідність повернутися до традиційної орієнтації на Росію, а поки такої нема, — на ССРСР, що єдина може протистати Італії на Балканах.

Несподівана смерть довголітнього сербського, а потім югославянського міністра Пашича сплутала всі карти, бо цей старий та досвідчений балканський політик завжди річуче стояв проти якого б то було наближення до большевиків. До плутанини спричинились і большевики, поклавши на могилу Пашича вінок від імені ССРСР, аби начеб то виявити цим своє співчуття до великого слов'янського політика, хоч він і був їм ворогом. Той, хто знає большевиків, знає, що цей вінок од них був нічим іншим, як грубою провокацією, але на Балканах, — це зробило вражіння, і не тільки на Балканах, — навіть пражські «Narodni Listy» цілком серйозно повторили версію про «своє'янські» почуття російських большевиків. Що вийде з цієї плутанини, хто знає. У такій країні, як Югославія, де ще немає справжнього демократичного політичного життя, де самі партії мають більше персональний, ніж який інший характер, можливо все. Але все таки можна гадати, що большевикам не пощастить туди пробратися, бо ж будь що будь проти них настроєна й югославянська династія, що різнотематичними нитками звязана була з династією Романових, а крім того, впливи «білих» росіян в Югославії ще далеко не зникли.

На самий кінець року припала досить значна подія на сході Європи, а саме — переворот у Литві. Переворот було зроблено військовими частинами, що розігнали засідання парламенту, заарештували кабінет міністрів та інтернували президента литовської республіки п. Грінюса. Переворот переведено було військовими людьми, які вважали, що лівий уряд зрадив інтереси Литви, склавши гарантійний договір з ССРСР. Спочатку здавалось, що військові люде хочуть взяти урядування самі на себе, але потім, після якигось невідомих ще поки ближче внутрішніх нересправ, президента Грінюса звільнено з інтернування, він прийняв демісію заарештованого кабінету, визначив новий кабінет і подав сам до демісії. Зібраний парламент вибрав нового президента п. Сметану. Головою кабінету міністрів став проф. Вольдемарас, член національної партії; інші члени кабінету належать до трьох селянських партій, які маю в чому одходять політично одна від одної. Проф. Вольдемарас — давній литовський політичний діяч, відомий дуже українцям, як представник Литви на «З'їзді Народів» у Києві в 1917 р. ще перед большевиками. У 1918-19 р. р. він був головою ради литовських міністрів та міністром закордон. справ. По переконаннях — він людина права, гарячий патріот, одночасно противник як наближення до Польщі, так і до Росії. В офіційній заяві, що він дав представникам європейської преси, проф. Вольдемарас заявив, що закордонна політика Литви залишиться та сама, що й за часів попереднього кабінету, що не зміняться й відношення до Польщі та до Росії. Чи можна зреалізувати такий програм, вкаже ближчий час.

Observer.

Хроніка.

З ВЕЛИКОЇ УКРАЇНИ.

— Всесоюзна ветеринарна нарада відбулася в грудні в Харкові («Вісти», ч. 285)

— 2-ий всеукраїнський хірургічний з'їзд мають скликати в Києві весною 1927 року («Вісти», ч. 285).

— Матеріяли про Т. Шевченка. — Разом з перевіркою церковного майна, сумський музей збирає різні цінності з бувш. панських маєтків (картини, мармур, посуд, меблі).

Між иншим музею пощастило здобути цікаві й нові данні до біографії Т. Шевченка, три його офорти з власноручними написами й підписами. Фотографічний портрет останніх років життя, а також матеріяли до перебування Тараса Григоровича в Яготині у Рєпніна. Матеріяли ці розроблюються для публікації в пресі. («К. і П.», ч. 50)

— Заповідник. — За ініціативою музею Сумокрвиконком оголосив заповідником цілинний степ коло с. Штепівки (був. графа Капніста).

Разом з цим музей вважає необхідним оголосити заповідником Михайлівський парк (теж бувш. Капністівський), що має художню вартість, а також парк бувш. графа Строганова в с. Хотині з величезними віковичними дубами. Чудовий палац в цьому парку, збудований по проєкту Гваренгі, згорів під час революції.

Музей порушив питання про ремонт хати в хуторі Лихвиному, де жив Т. Г. Шевченко в 1859 році, і організацію в ній хати-читальні ім. Шевченка («К. і П.» ч. 50).

— Старі портрети. До музею поступили також портрети Гонти й Залізняка які до революції знаходились в Мотронинському монастирі. Особливо цікавий і невідомий ще портрет М. Залізняка в одязі послушника. Суворе, козацьке обличчя, довгий «оселедець» на голений голові, у лівій руці чотки, в правій «колії» з написом: «ось вам». З лівого боку ноти з текстом: «та нема краще, та нема лучше, як у нас на Україні». («К. і П.», ч. 50).

— Картина Рубенса. Сумський Музей розпочав обслідування майна релігійних громад в Окрузі. У церкві села Славгородку (бувш. маєток князя Голіцина) знайдено картину Рубенса «Христос на соломі». Знайдена картина є, напевне, шкід до центральної частини Рубенсівського триптиху, який знаходиться в Антверпенському музеї. Недивлячись на кепські умови перебування в церкві, картина зберіглася досить добре. («К. і П.», ч. 50).

— Археологія. — В селі В. Прокіл, Славгородського району, знайдено кістки мамута. З доручення всеукраїнського археологічного комітету й Харківської Красної Комісії по охороні природи й культури, музей має перевести розкопки в найближчий час. Коло станції «Золотницький» Білгородської залізниці знайдено деякі речі неолітичної доби (уламок кам'яної стріли й стародавній черепка). («К. і П.», ч. 50).

— Пам'яті М. Лисенка Музей, присвячений українським діячам науки та мистецтва при ВУАН, улаштовує в 1927 році виставку пам'яті славного компо-

визитора. Вже вступило багато цікавих експонатів («Вісти» ч. 285).

— Ювілей В. Щербини 15 листопада минуло 50-ліття наукової діяльності відомого українського історика В. Щербини; ВУАН випускає спеціальний збірник присвячений ювілятові. («Вісти», ч. 285).

* * *

— 5-ий всеукраїнський з'їзд комнезамів мав відбутися 3 січня. («Вісти», ч. 282). По всій Україні відбулися районні та окружні з'їзди, що зробили підсумки роботи комнезамів в нових умовах після реорганізації. Незаможники, вітаючи совітський уряд, «підкреслюють, що вони є вірними сопутниками партії і радянської влади». («Вісти», ч. 282)

— Активність заможних елементів. — В зв'язку з виборчою компанією Петровський знову звертає увагу на «дедалі більший вияв активності глотаївських та заможних елементів села». («Вісти», ч. 282).

— На всесоюзній нараді наркомземів виникли принципові розходження української делегації з представниками центру і делегацією РСФСР, які накидали всім «общину», а «Україна висувала фактичне користування плус колгоспи». («Вісти», ч. 282).

— Переселення з України. — На тій же нараді переселенський план «доставила тільки Україна». Совітська преса з приємністю це відмічає: «це дасть можливість прискорити переселення з України». («Вісти», ч. 282). Це, як ми знаємо, входить в плани совітської влади: адже їй земля на Україні потрібна для жидівської колонізації.

— Засоби боротьби з агроперенаселенням України. — Цього року «за планом переселення, виробленим центральним переселенським коміте-

том РСФСР (для України!), з України має бути переселено на далекий схід, Надволля, Урал та до Сибіру 57 тис. душ. Та наркомземові України того мало: він «вважає, що встановлена для України норма переселенців в кількості 57 тис. недостатня і її треба поширити до 147 тис. душ». («Вісти», ч. 285). Це совітська газета називає «засобами боротьби з агроперенаселенням України».

* * *

— Жидівська колонізація, як видно, того перенаселення не збільшує, бо на ближчий час на колонізаційний фонд півдня України «буде переселено 5.000 єврейських дворів». («Вісти», ч. 285).

— Кредит для жидівських ліборобів. — Центральний с.-г. банк одкрив кредит на предмети постачання для жидівських колоністів на 50 тис. карб., крім того дано 50 тис. на трактори. («Вісти», ч. 282).

* * *

— «Не все гаразд з податком». — В с. Кам'янку Липовецького району тов. Попел на запитання селян, на що винористовуються кошти, відповів: «Як же ви не розумієте, куди йде сільсько-господарський податок. Його їдять поки не з'їдять», а в с. Нападівці «податок зовсім не потрапив до державних рук». («Вісти», ч. 282).

— Дніпрельстан. — Тов. Вікторов, член президії комітету допомоги Дніпрельстанові і заступник голови держплану, виїхав до Москви, де «він подасть союзній ВРНГ і союзному держпланові доклад про план першочергових робіт по збудуванню Дніпрельстана». («Вісти», ч. 282). Бо при повній «самостійності» УССР вирішення навіть технічних питань про початок робіт залежить від Москви.

У ЧЕХИ.

— Фінансування Дніпрельстану. — Розв'язання цього питання, як заявив тов Пюлоз, — «залежить від низки досі невиявлених умов; зокрема це залежить від форм і розмірів можливого притягнення закордонних капіталів» («Вісти», ч. 282). Читачеві, певно, ще не вивірилися з голови пишномовні заяви совітських достойників, що гроші, мовляв, знайдемо самі у себе.

— Чужі робітники на Дніпрельстані. — К. Сухомлин, голова організаційної підкомісії, заявив категорично співробітникам «Вістей», що «ніякого ввозу робітників із інших радянських республік не буде». А трохи далі в тій же розмові читаємо таке:

«Що до прийому висококваліфікованих робітників, то безперечно, коли на наших біржах їх не буде, нам доведеться їх набирати з інших Радянських республік. Але сказати вже нині, скільки і яких саме категорій нам буде потрібно, ще не можна. Це питання ми гадаємо в'яснити підчас нашої поїздки в Москву». («Вісти», ч. 282).

Звичайно, знову Москва. Без неї ані руш. І знову, звичайно, та ж совітська послідовність, зразячої бачимо що-дня.

* * *

— До церковних справ на Україні. — Довідалися ми з певних джерел, що на зборах Всеукраїнської Православної Церковної Ради 25-30 жовтня минулого року вибрано нову Церковну Раду. Збори ці, що відбулися під занадто лояльним до сов. влади настроєм, результатом якого була резолюція, що ганила діяльність попередньої Ради і зокрема діяльність митрополита Липківського, не вибрали до складу нової Ради Володимира Чехівського..

— Пам'яті С. В. Петлюри. (урочисте засідання празького комітету). — 25. XI. 26 року в день півріччя смерті С. В. Петлюри в Празі в залі «Глагол» відбулось урочисте засідання «Міжорганізаційного Комітету Вшанування та Оборони пам'яті С. В. Петлюри». О 5,30 год. веч. за столом президії зайняли місця: проф. Ф. Шульгин — голова Комітету, проф. Ф. Слюсаренко та д-р Дм. Пасічник — секретарі й В. Філонович — голова фінансової комісії. Голова Комітету, запропонувавши вшанувати пам'ять Покійного вставанням, звернувся до численних присутніх (делегатів до Комітету від Організації і гостей) з промовою, в якій накреслив кілька характерних рис, що виділяють Його образ понад рівень звичайних людей та які, свого часу, винесли Його на найвидатніше місце серед українського народу.

Одною з таких рис — говорить промовець — була стійкість С. Петлюри в раз прийнятих рішеннях, в даному слові. Це давало можливість і для тих державних діячів, що близько до нього стояли й для всього народу — працювати з певністю. Раз прийнявши певний напрямок — а таким напрямком для Покійного буда твердо незломна й непохитна воля до незалежності — без огляду на надзвичайні труднощі, він тримався непохитно й твердо. І це притягало до нього, давало можливість вірити йому.

Другою рисою С. В. було його надзвичайне вміння працювати, що помітили й підкреслювали такі люди, як акад. Корш та Максим Ковалевський. У нього не було великих і малих справ: у нього були справи, що треба було їх негайно зробити, й справи, що їх можна було зробити завтра. Його життя — ілюстрація до цього.

Далі: і визначні дипломати, й прості селяне після розмови з Ним виходили Ним захоплені; Він якоюсь інтуїцією особливо добре змів

розуміти інших людей, а також умів передати їм те, чого Він сам хотів.

Він володів тасмницею впливати на інших, на маси. Досить пригадати військові з'їзди по революції, де з усієї Росії збирались тисячі делегатів. Коли на цих зібраннях повставав хаос, коли вони уявляли собою розбурхане море, з яким вже ніхто нічого зробити не міг, — тоді виступав Він і за півгодини — за годину вмів усіх заспокоїти. Великі полководці такі як Наполеон I, були великими не тільки тому, що вміли командувати своїми арміями, але й тому, що знали володіти душами людськими. Це знав С. Петлюра.

Він був надзвичайно одважний. Є два типи одваги: одні захоплюються на війні по юнацькому, хапають рушницю й кидаються в бій вперед нічого й нікого навколо себе не бачучи; інші не показують такого захоплення, але вміють самих себе зробити захоплюючими. Відомі випадки високої відваги С. Петлюри в боротьбі з большевиками — з окрема тоді, коли ця боротьба йшла в самому Києві. Про це мало сказати — відвага, сміливість; це була жертвенність. Козаки, з якими С. Петлюра, жив разом, оповідають як він, без зброї серед скаженого кулеметного бою, з'являвся серед них, щоб щось сказати.

Що могло дати йому таку силу духа? Надзвичайно могутня, незмірна стихійна любов до України.

Часом говорять про амбітність С. Петлюри. Але це не є брак, коли люде в цьому не переходять межі. А Він тої межі не переходив ніколи. Про те, чим жив Покійний, що його цікавило й як його цікавила й боліла кожна українська справа, знають ближче ті, хто переписувався з Ним уже тут, закордоном, хто читав те його дрібне письмо, де на кількох сторінках Він так ясно й чітко, ніби то по пунктах, розбірав різні українські справи.

І твердість духа, і непохитність в осягненню поставленої мети, і вміння працювати, вміння зачарувати людей, володіти їхніми ду-

шами, і сміливість, одвага, жертвенність, — все це давала йому любов до України. Питають інші: де ж наслідки його роботи? Так, трудно розрахувати на ефекти негайних наслідків, хоч вони були, на близьке здійснення поставлених завдань, хоч не раз вони були дуже близькі до повного здійснення. Трудно-бо не приготовані, недосвідчені були наші діячі, а ще більше й наш народ. А які тяжкі обставини боротьби серед анархії, коли приходили большевики й топтали всі здобутки, а населення — ще не звикло до власної державності, не вміло належно її оцінити. А в той же час навкруги так багато й інших тяжких ворогів. Трудно було за такой короткій час так багато здійснити.

Що ж треба було робити? — Триматися й працювати в першому напрямкові. Працюючи й твердо, стоючи на своєму місці, С. Петлюра привчив український народ до державності. І ми й народ український тепер відчув і на ділі переконався, що йому треба для забезпечення свого життя — самостійности.

Коли б С. Петлюра, знесилившись, відійшов — то й народ український — чи доріс би так, як доріс вже тепер до незалежності України? Найкраще показує й свідчить про вагу його праці те, що й ті зневірені українці, що тут закордоном знаходяться, побачивши, що Він працює — стали твердішими духом.

Після промови голови Комітету хор і присутні проспівали «Вічну пам'ять».

Потім секретарь Комітету проф. Ф. Слюсаренко, відчитав короткий звіт про діяльність Комітету за весь час, починаючи від віча, скликаного Українських Націоналістів на другий день трагічної смерті С. Петлюри 26. V. 26 р., на якому було обрано комітет. До складу президії тоді було обрано проф. О. Шульгина (голова), проф. А. Яковлев та д-ра Мандрику (І. і II заступники), Є. Камінського та К. Григоровича (секретарі) й С. Шишковського (скарбачар). Першими членами Комітету були: — участь у похоронах,

встановлення та переведення жалоби в ЧСР та влаштування панакхиди й жалібної академії.

Дальші завдання Комітету були встановлені на загальних зборах 3. VI. 26: видання присвяченого С. Петлюри збірника, оборона в процесі й пресі, пам'ятник на могилі Небіжчика та допомога Його родині. В справі оборони в процесі на тих зборах було вказано на потребу «об'єктивного та вичерпуючого в'яснення жидівських погромів на Україні в р. р. 1918-1921», а також в'яснення становища жидівства на Україні до українського руху, уряду УНР, і цього останнього, а з окрема персонально С. Петлюри до погромів; винесені рішення що-до інших зв'язаних із процесом питань. Дотогочасна президія була доповнена Ф. Слюсаренком і Д. Пасічником (замість Є. Камінсько го та К. Григоровича), п. Рудичевим (скарбник) і п. Цуркановим (голова фінансової комісії).

План діяльності Комітету, встановлення комісії і секцій та самооподаткування було затверджено на заг. зборах комітету 18. VI. 26 р. Комісії по обороні в процесі й пресі, редакційна, фінансова й контрольна із своїми секціями працювали підчас літніх ферій. Комітет встановив зв'язок з аналогічними організаціями в інших державах і відбув спільне засідання (президій) з Падебрадським комітетом, на якому прийнято постанови в напрямку організаційному та що-до діяльності обох комітетів.

З'окрема редакційна комісія під головуванням проф. О. Лотоцького, виробила плян збірника та звернулася до авторів за відповідними матеріалами. Зміст збірника намічено такий: 1. передача від редакції. 2. біографія С. Петлюри. 3. Спогади. 4. Характеристика діяльності С. Петлюри. 5. державний провід С. Петлюри. 6. літературна діяльність. 7. С. Петлюра й українська молодь. 8. галицька проблема. 9. процес у справі вбивства С. Петлюри. Крім того до збірника мають увійти всі промови (виголошені й ті, яких за браком часу промовці не встиг-

ли виголосити) на жалібній академії в Празі 26. V. 26 р. Подати спогади закликається всіх, хто їх може подати. Збірник розраховано на 15-20 аркушів друку з ілюстраціями.

Що-до фінансового переведення справи друку, комітет розраховує на допомогу інших комітетів пам'яті С. Петлюри та на підписку видання, для чого готується друкований проспект.

Фінансова комісія під головуванням К. Цурканова, а потім В. Філоновича переводить збірки по листах даток оподаткування та добровільні жертви. (Звіт за час од початку діяльності Комітету до кінця вересня б. р. уміщено в Падебрадському «Українському Житті»).

Контрольна комісія під головуванням п. Мелешка, доглядає над збіранням та рухом сум.

Останні заг. збори, що відбулись 8. X. 26 р. знов перевибрали й поповнили президію, яка 16. X. уконституовалась так: проф. О. Шульгин — голова, проф. А. Яковлів, проф. С. Сірополко та др. П. Феденко — I, II і III заступники, проф. Ф. Слюсаренко та Дм. Пасічник — секретарі, В. Філонович — голова фін. комісії, С. Шишківський — скарбник.

Крім організацій, які утворили комітет, приєдналися до нього: Українська Селянська Соціалістична Партія (8. VI. 26), Комітет допомоги українським збігцям в Ужгороді (14. VI. 26), Група Української Соціалістичної Молоді «Вільна Громада» в Пшібрамі (15. VI. 26), Спілка Українських Лікарів (в червні м. р.), Комітет оборони ідеї українського визвольного руху та українська студіююча молодь (постанова віча в Пшібрамі (19. VII. 26), Група Українських Емігрантів у Йозефові (27. VII. 26), та, крім того, Український Гурток в Болгарії, який через б. скарбника комітету п. І. Рудичева передав 1.730 болгарів для Комітету.

Звіт цей голова проф. О. Шульгин доповнює останніми інформаціями про діяльність Празького та інших Комітетів, а потім, закриваючи збори й дякуючи го-

стям, хорові, — особливо звертається до учнів української гімназії, що були присутні на урочистому засіданні, на чолі з своїм директором, і в теплих словах закликає останніх у своїй праці, якої перед ними так багато ще, наслідувати приклад Великого Працьовника — С. Петлюри.

С. Моренко.

У ФРАНЦІ.

— Об'єднана Українська Громада у Франції. Доклад проф. О. Лотоцького. З об'єднанням обох українських Громад у Парижі прийшло до поліпшення взаємовідносин між українською еміграцією. Попередні сварки зникли; політична нетерпимість одних до других уступила місце цілком нормальним громадським відносинам. Що суботи з помешканні громади відбуваються доклади, лекції на дуже інтересні науки, літературні та політичні теми. Як ми довідуємося, Управа Громади робить заходи надати цим сходам більше різноманітний характер, а саме: думасться після докладів, рефератів і лекцій завести ще концертний відділ.

Минулого 18 грудня в суботу відбувся доклад проф. О. Лотоцького, що прибув з Праги, на тему: «Боротьба за державність». Збори мали щасливу нагоду послухати в цей вечір нашого старого, заслуженого політичного діяча. Проф. О. Лотоцький в своєму докладі торкнувся багатьох дуже інтересних питань. Насамперед, сформулювавши українську еміграцію і підвівши підсумок діяльності її за час восьмирічного перебування по за межами України, він сконстатував, що еміграція наша іспит державної зрілості витримала. Те, що зроблено українською еміграцією за ці роки на полі культурнім, політичним, каже докладчик, вже дало великі наслідки, а ще більше принесе їх в майбутньому. Порівнявши нашу еміграцію з еміграцією московською, він навів де-кілька при-

кладів, якими навч показав присутнім перевагу нашої в роботі та витривалості.

Докладніше проф. О. Лотоцький зупинився на періоді боротьби українського народу за державну незалежність, що розпочалася в 1917 році і тягнеться до тепер. Для пояснення цього періоду докладчик намалював жахливу картину того політичного стану, в якому перебував український народ в роках 1870-1900, до початку російської революції.

На його думку уряд У. Н. Р., борючися за державну незалежність України, не зробив тих найголовніших помилок, яких допустили Б. Хмельницький та І. Мазепа. Помилка першого полягала в тому, що не було зважено політичного моменту, коли Б. Хмельницький йшов на компроміс з Московщиною. В наслідок цього сталось відібрання прав українського народу, його поневолення і перерва його незалежного державного життя. Гетьман Ів. Мазепа не зважив обставин часу і зробив другу помилку. Він у своїй боротьбі проти Московщини оперся виключно на українську шляхту, де-кого з козацької старшини і не звернув уваги на селянство і простих козаків. Прості козаки і селянство в переважаючій більшості були незадоволені своїм соціальним станом і тому на заклик Мазепи або зовсім не відгукнулись і не прислались, або й поставилися по де куди вороже. Цих помилок уникнули Центральна Рада і Уряд У. Н. Р. Тим пояснюється й той великий успіх в нашій боротьбі за державну незалежність, що виявився на самих початках революції.

Сьогодні ми не маємо своєї державної незалежності, але ми втратили її у війні з Москвою і зломлені тимчасово її переважаючою оружною силою, каже проф. Лотоцький, і це не значить також, що ми не будемо мати її завтра.

Годі в коротенькій замітці переказати весь той надзвичайно глибокий думкою й проїнятий великим досвідом і знанням зміст докладу. Його треба чути і чути

з уст самого шановного проф. О. Лотоцького.

Закінчуючи свій доклад проф. О. Лотоцький сказав: «як ті євангельські діви будьмо готові в кожний момент зустрінути «же-ниха» — той недалекий вже день нашого повного визволення і нашої державної незалежності».

Присутні тепло, щиро і заслужено вітали і дякували шановного докладчика. В дискусії після докладу виступали д-р Л. Чикаленко, п. Пономаренко та інші. Д-р Чикаленко висловив між іншим таку думку, що одною з помилок нашої політики в перші роки революції було шукання опертя для української державности в «б'днійшому» селянстві, а не в тих його верствах, в яких це опертя можна було знайти.

Об'єднаній Українській Громаді у Франції належить признання, що влаштовує такі доклади і провадить таку корисну працю серед української еміграції.

— Президія Об'єднаної Української Громади у Франції (м. Париж) доводить до відома українського громадянства, що зараз Президія і Ревізійна Комісія складається з таких осіб: п. п. І. Бааяк — голова, М. Сердюк — заступник голови, В. Василів — секретарь, І. Гораїн — скарбник і М. Антоненко — член, а Ревізійна комісія — п. п. Трохимович, Чикаленко й Добровольський. Всім українським громадянам, що мають звертатися в справі вступу до Громади чи в якійсь іншій справі — просять вважатися по адресі І. Валяк, 19, Rue des Gobelins, Paris XIII. Години для побачення: від 9-12 і 4-6 щодня.

— Л і о н. — Безробіття в Ліоні теж дається в знаки. Вже рахується тут до 10.000 безробітних. Я персонально обійшов майже всі фабрики. З наших людей тільки часом безробітних немає. Що до нашого тутешнього українського життя, то варто відмітити напад на нас Шаповалівської «Спідки», яка з Парижу закидала нас своїм «Укр. Робітницю» та листами. Продовжують свою роботу тут і малороси,

яким за всяку ціну ходить, щоб не допустити єдності українського громадянства. Настрої серед громадян не з бадьорих, бо у всякого на думці безробіття і «що далі».

День 25. XII пройшов дуже гарно. На спільний обід зібралося 22 душі. Як раз на цей день припадає і річниця заснування нашої Громади. Були промови: п. Рябовол проголосив промову що-до ювілею Громади, п. Голова Громади полк. Чміль підняв перший тост за здоровля Заступника Голови Держави і Уряд УНР. Тост був покритий «Славою» і «Ще не вмерла Україна». Час пройшов дуже весело. Нові члени, яких у нас зараз досить багато, перезнайомилися між собою. Під час обіду зібрано на парафію 85 фр., на хворих членів Громади п. п. Бойко, Григораша і Борисенка — 23 фр., на великі портрети для Громади — 70 фр. Парафіяльні збори відбудемо певно 2 січня.

С. Д.

— Пер'єр сюр Андаль. Є нас тут небагато; приймали з Польщі по контракту на один рік; повинні одержувати по 200-250 фр. на тиждень, але й досі цього немає. Працюємо не 8 год, як по контракту, а 9. Прохали дати контракти на руки, щоб подивитися, що в них написано і, звичайно, досі їх не бачили. Справа дуже ускладнюється ще тим, що ніхто з нас не балакає по франц. Зверталися з приводу цього до Ц. К. у Варшаві, але він дав нам пораду поладити справу якось на місці. Не маємо чого читати, а тому прохасмо дати адреси газет і журналів.

— Сален де Жіро — 20 грудня відбулися збори місцевої укр. Громади. Обрано головою — І. Дейнець, секретарем — скарбником П. Йосипичин. Першим завданням Громади є вступити до Союзу і звязатися з організаціями, котім заснувати бібліотеку. Звертаємося до всіх укр. часописців з проханням надсилати нам газети і журнали.

До цього часу перебуваємо на старій праці, на фабриці. 5. XII. прибуло до нас з Польщі ще 19 душ по контракту на 1 рік по 16 франків денно. Всі орачаровані працею, бо вона дуже зле оплачується, а по-друге, дирекція й досі не задовольняла людей помешканнями. Старі робітники одержують тут від 17.50 до 35 фр. денно за 8 год. В праці зараз помічається млявість і добре було як-би з Польщі більш сюди не посилати, бо може бути і у нас безробіття і тоді всіх чекас прикре становище. Перше враження, тих, що приїхали не було дуже добрим, бо зразу ж виникли інциденти з документами. Спочатку помітили їм «полоне», а коли вони запротестували, то охоче виправили на «українець». Але вмшались росіяне, які добивалися за всяку ціну, щоб нашим було помічено не «українець» а «росіянин». Але наші взяли гору. Так росіянам і

не вдалося наших «возсодніть». А хотіли навіть тут на території Франції чинити над нашими насильство. Гадаємо закласти тут хоч маленьку бібліотечку, та мало є коштів; на 16 франків в день заробітку — багато не розженешся. Погамо, що ніхто з нас не знає мови. Потрібні самоучники. Покладаємо надію на організоване українське громадянство.

— П о ш у к у ю т ь. — Члени Сент-Обанської Громади Олександр Вержибидький шукає Анатолія Тарнавського, сотн. армії УНР Запорозької дивізії, Кармелюцького курія, а Самійло Паровенко — шукає Лизика з села Політанне, Ямпільського повіту.

— Олександр Куриленко з Прилук шукає хорунжого Андрія Ст. Литвиненко і сотн. Максима Бровка. Адреса: Chateau de Veau-gelas. Roche (Isere).

Звіт Комітету для вшанування пам'яті Симона Петлюри в Парижі.

за листопад і грудень 1926 р.:

П о с т у п и л о :

44) Від п. С. Рачинського	5 фр. фр.
44) » п. Афіера	5 » »
45) » Громади в Оден-ле-Тиші	120 » »
46) » » »	121 » » 50 ст.
47) » Комітету в Подебрахах (за лист. і грудень)	1300 кор- чеш.
48) » п. Павла Крушника (через п. Ковтуна)	10 доларів
46) » п. Голіуса і п. Л. Никольченка (через п. Бакуменка)	40 фр. фр.
60) » п. Ляшка	30 фр. фр.
51) » п. О. Петренка (Сербія)	66 фр. фр. 40 с.
62) » Громади в Шалеті	75 фр. фр.
63) » п. Мусянка	13 фр. фр.
54) » п. Рудичіва	20 фр. фр.
65) » п. Качури	5 фр. фр.
66) » Комісії для вшанування військового свята	1 0 фр. фр.
67) » Гуртка в Юзі (підписний лист Ч. 2)	210 фр. фр.
58) » Українського Громадянства в Канаді (переслано п. генералом Сікевичем)	237 доларів
59) » Українців в Болгарії (через Пражск. Ком.) ..	1730 болг. левів.

Р а з о м: 810 фр. фр. 90 ст.; 1730 болг. левів; 247 доларів; 1300 кор. ч.
В с ь о г о за 1926 р. Комітет одержав: 6539 фр. фр. 65 ст.; 1830 болг. лев.; 264 доларя; 3950 кор. чш.; 265 бельг. фр.

Голова Комітету: О. Удовиченко.

Скарбник: Е. Мешковська

За Секретаря: М. Шульгин.

